

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
22 - 25/ 14
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 4354 датум: 09. фебруар 2014.

**ЗАПАЖАЊА О ПРИМЕНИ КОНВЕНЦИЈЕ
ПРОТИВ ТОРТУРЕ И ДРУГИХ СУРОВИХ,
НЕЉУДСКИХ ИЛИ ПОНИЖАВАЈУЋИХ
КАЗНИ И ПОСТУПАКА
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Заштитник грађана (Омбудсман), као независан и самосталан орган контролише законитост и правилност рада органа државне управе у вези са остваривањем индивидуалних и колективних права грађана и штити људска и мањинска права и слободе грађана, а у складу са својом акредитацијом као Националне институције за заштиту и унапређење људских права у највишем „А“ статусу,

- почев од до сада примљених, обрађених и решених притужби, као и сазнања до којих је дошао обављајући послове Националног механизма за превенцију тортуре (НПМ) и сарадње са другим органима,

- имајући у виду Други периодични извештај Републике Србије о спровођењу Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака, а са циљем да се избегне понављање чињеница већ изнетих у њему,

- уверен да је потпуна и непристрасна процена нивоа поштовања људских права кључна за правилно фокусирање активности за побољшање постојећег стања које спроводи влада и други органи, што је стална потреба,

овим путем доставља Комитету Уједињених нација против тортуре своја запажања у вези са спровођењем Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака у Републици Србији.

ЗАПАЖАЊА ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА О СПРОВОЂЕЊУ КОНВЕНЦИЈЕ ПРОТИВ ТОРТУРЕ И ДРУГИХ СУРОВИХ, НЕЉУДСКИХ ИЛИ ПОНИЖАВАЈУЋИХ ПОСТУПАКА И КАЗНИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Заштитник грађана даје своја Запажања у вези са спровођењем Конвенције у виду одговора на Листу питања пре подношења Другог периодичног извештаја Србије, коју издаје Комитет против тортуре.

Заштитник грађана је дао одговоре на питања у вези којих располаже са релевантним информацијама.

1. У вези са претходним закључцима Комитета (пар. 5), молимо вас да доставите детаљне информације о предузетим мерама како би се у домаћем кривичном законодавству усвојила дефиниција тортуре, која је у складу са чланом 1. Конвенције, а која укључује и одговарајуће казне имајући у виду тежину кривичног дела. Молимо вас да такође укажете на законодавне мере које је држава потписница предузела како би укинула застарелост кривичног дела који укључују тортуру. Ако до тога још није дошло, молимо вас објасните разлоге.

Заштитник грађана је посветио посебну пажњу питању да ли је дефиниција тортуре, прописана у члану 1. Конвенцији против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака, уведена у потпуности у кривично законодавство Републике Србије.

Кривичним закоником Републике Србије прописана су кривична дела изнуђивања исказа (члан 136) и злостављања и мучења (члан 137), чија бића садрже елементе тортуре. Основни облик кривичног дела изнуђивања исказа (члан 136, став 1) врши оно службено лице које у вршењу службе употреби силу или претњу или друго недопуштено средство или недопуштен начин у намери да изнуди исказ или неку другу изјаву од окривљеног,

сведока, вештака или другог лица. Прописана казна за овај облик дела је затвор, од три месеца до пет година. Тежи облик овог кривичног дела (члан 136, став 2) постоји ако је изнуђивање исказа или изјаве праћено тешким насиљем или ако су услед изнуђеног исказа наступиле нарочито тешке последице за окривљеног у кривичном поступку. За овај облик кривичног дела прописана је казна затвора од две до десет година.

Основни и тежи облик кривичног дела злостављања и мучења (члан 137), према решењу у српском кривичном законодавству, може извршити било које лице, без обзира на то да ли има службено својство, да ли дело врши на подстицај или са изричитим или прећутним пристанком службеног лица. Тек најтежи облик кривичног дела злостављања и мучења (члан 137, став 3) постоји ако службено лице у вршењу службе злоставља другог или према њему поступа на начин којим се вређа људско достојанство, за шта је прописана казна затвора од 3 месеца до 3 године. Овај облик злостављања и мучења постоји и ако службено лице у вршењу службе применом силе, претње, или на други недозвољени начин другоме нанесе велики бол или тешке патње с циљем да од њега или од трећег лица добије признање, исказ или друго обавештење или да се он или неко треће лице застраши или незаконито казни, или то учини из друге побуде засноване на било каквом облику дискриминације. За овај облик кривичног дела прописана је казна затвора, од једне до осам година.

Имајући у виду напред изнето, поставља се питање квалификације дела (нечињења) службеног лица које, знајући да друго лице врши или намерава да изврши радњу из члана 136. или 137. Кривичног законика, не предузме радње које је дужно да предузме да акт тортуре буде спречен, односно прекинут. Због тога, а узимајући у обзир дефиницију тортуре из Конвенције и наведене одредбе Кривичног законика, Заштитник грађана сматра да је у кривичном законодавству Србије потребно као посебне облике кривичних дела из чланова 136. и 137. прописати и непредузимање од стране службеног лица дужних радњи да се дело из члана 136, односно из члана 137. Кривичног законика спречи или прекине, а дело буде извршено или покушано.

Закоником о кривичном поступку прописано је да је забрањена и кажњива свака примена тортуре, нељудског и понижавајућег поступања, силе, претње, принуде, обмане, медицинских захвата и других средстава којима се утиче на слободу воље или изнуђује признање или каква друга изјава или радња од окривљеног или другог учесника у поступку (члан 9) и да докази прибављени на овај начин не могу бити коришћени у кривичном поступку (члан 84. у вези са чланом 16).

Република Србија није предузела мере на плану укидања застарелости за кривична дела из члана 136. и 137. Кривичног законика. Гоњење за ова кривична дела застарева под општим условима за застарелост, прописаним Кривичним закоником. На основу члана 103. Кривичног законика, за кривично дело из члана 136, става 1. кривично гоњење не може се предузети кад протекне 5 година од извршења кривичног дела, за кривично дело из члана 136, става 2. кад протекне 10 година од извршења кривичног дела, а за кривично дело из члана 137, става 3. кад протекне 3 године (ако службено лице у вршењу службе злоставља другог или према њему поступа на начин којим се вређа људско достојанство), односно 10 година од извршења дела (ако службено лице у вршењу службе применом

силе, претње, или на други недозвољени начин другоме нанесе велики бол или тешке патње с циљем да од њега или од трећег лица добије признање, исказ или друго обавештење или да се он или неко треће лице застраши или незаконито казни, или то учини из друге побуде засноване на било каквом облику дискриминације).

2. У складу са претходним закључцима Комитета (пар. 6), у којем је изражена забринутост због неадекватног приступа притвореника лекару и адвокату, као и прилику да контактирају своје породице, а и с обзиром на додатне информација добијене 3. фебруара 2010. године (CAT/C/SRB/CO/1/Add.1) од државе потписнице, молимо вас да доставите информације о предузетим корацима и процедурама како би се осигурало да:

(а) Притвореници буду прегледани у року од 24 сата од притварања; медицинска документација која садржи напомену о повредама које су у сагласности са наводима о злостављању буде предочена надлежном тужилаштву. На који начин су притвореници обавештени о свом праву на ненадзиран лекарски преглед?

За време задржавања лица у просторијама полиције лице има право да га прегледа лекар по његовом избору. Лекарски прегледи задржаних лица по правилу се врше по захтеву лица, након употребе средства принуде и уколико лице има видне повреде. Лице се о овом праву обавештава усмено и писмено путем формулара о правима који му се по правилу уручује на почетку полицијског задржавања. Оно што је НПМ уочио као проблем у вези са обављањем лекарских прегледа је тај што су полицијски службеници у већини случајева присутни током обављања лекарских прегледа задржаних лица, чиме се с једне стране крши право на приватност приликом обављања лекарског прегледа и поверљив однос лекара и пацијента, а са друге стране лицу које се прегледа ограничена је могућност да укаже на све повреде као и на начин њиховог настанка, односно да ли су оне настале употребом средстава принуде од стране полиције. Овакво поступање полиције, иако супротно важећим стандардима, Упутством о поступању према доведеним и задржаним лицима, које донео министар унутрашњих послова, уведено је као обавезујуће. Заштитник грађана је већ пуне две године у бројним препорукама указивао на неопходност измене Упутства, међутим, очигледно је да не постоји воља да се наведена одредба која није у сагласности са стандардима измени. Наведено Упутство, осим те одредбе садржи и бројне друге одредбе које нису у сагласности са важећим стандардима, а једна од њих је да се сва ухапшена лица која се транспортују увек везују, затим да није неопходан аларм за позивање дежурног полицијског службеника уколико постоји видео надзор просторије за задржавање. Такође, оно што битно отежава доказивање евентуално насталих случајева тортуре је и то да ови лекарски прегледи нису комплетни, односно лекар не прегледа детаљно све телесне пределе, а извештаји лекара о обављеном прегледу не садрже детаљан опис евентуално насталих повреда, изјаве лица о начину насталих повреда, као ни узрочно - последичну везу између описане повреде и изјаве лица о начину њеног настанка. Посебан проблем лекарских прегледа у полицијским станицама је и питање обављања прегледа од стране службе хитне помоћи. Неспорно је поступање службе хитне помоћи кад је реч о обављању прегледа, одн. пружања здравствене заштите у условима хитности, одн. неодложне здравствене интервенције. Међутим, поставља се питање ко обавља здравствени преглед у случају када је исти резултат захтева задржаног лица (хитна помоћ поступа сходно важећим прописима само у случајевима пружања хитне здравствене заштите).

Приликом пријема лица (осуђених и притворених) у казнено - поправне установе обавезно се врши лекарски преглед. Сходно уоченим пропустима Заштитник грађана је препоручио да уколико заводски лекар констатује повреде лица приликом пријема у завод и уколико лице изјави да је повреде задобило од стране полиције приликом хапшења или током полицијског задржавања, ако је оно било одређено пре одређивања притвора, завод је дужан да о томе одмах обавести надлежно јавно тужилаштво. Проблем који је уочен, а који се јавља у мањим затворима је тај што доста њих нема стално запослене лекаре, него су они ангажовани по уговору о делу и повремено долазе у затвор, па се дешава да лекарски преглед не може бити обављен непосредно након пријема лица. Такође, сходно Закону о извршењу кривичних санкција, лекарски прегледи су обавезни и након сваке употребе средстава принуде над лицем које се налази на издржавању казне затвора или мере притвора. Оно што је запажено као проблем је чињеница да заводски лекари у својим извештајима о лекарским прегледима након употребе средстава принуде, и поред законске обавезе, не уносе наводе лица о начину настанка повреда и мишљење лекара о повезаности примењене мере и насталих повреда. Улога лекара у заштити од тортуре додатно је ослабљена тиме што су лекари који су ангажовани у заводима за извршење кривичних санкција упосленици Управе за извршење кривичних санкција. У вези са овим проблемом системске и начелне природе, Заштитник грађана је указивао у неколико својих извештаја и препоручивао да лекари у заводима буду део Министарства здравља. Такође, и у заводима постоји проблем веома честог присуствовања припадника стражарске службе лекарским прегледима, чиме се умањују шансе за детаљан и непристрасан преглед који би требало да изврши заводски лекар.

(b) Уколико им је потребно, свим лицима која су лишена слободе гарантована је бесплатна правна помоћ. Молимо вас да нам појасните, у ком временском року се задржаном лицу омогућава да се састане са својим адвокатом, и ко доноси ту одлуку. Да ли је то у тренутку хапшења или у моменту подношења оптужбе или у моменту потврђивања оптужнице?

Лица која су по основу Законика о кривичном поступку задржана у просторијама полиције имају могућност ангажовања браниоца по свом избору, а уколико не изаберу браниоца, исти им се поставља по службеној дужности. Списак бранилаца по службеној дужности налази се у свим полицијским станицама и адвокати се позивају по редоследу са списка. Међутим, услед нередовне исплате хонорара браниоцима по службеној дужности, често се дешава да велики број адвоката који су на списку избегава да се одазове позиву, што доводи до тога да се само један или само неколико адвоката са списка одазива позиву за службену одбрану. Међутим, исто може створити услове и за појаву „привилегованих адвоката“, који су у блиским односима са полицијом и који се чешће ангажују и којима је превасходнији циљ одржавање добрих односа са полицијом него заштита права и интереса лица лишених слободе. Такође, од увођења тужилачке истраге новим Закоником о кривичном поступку, којим је предвиђено да задржавање одређује јавни тужилац, у Републици Србији још увек не постоји јединствена пракса ко позива браниоца по службеној дужности, као и из чијег буџета треба да буде плаћен (да ли из буџета Министарство правде или Министарство унутрашњих послова).

(c) Свим лицима лишеним слободе, који не разумеју српски језик, обезбеђен је преводилац.

По питању ангажовања преводилаца током посета НПМ полицијским станицама утврђено је да се доста ретко ангажују тумачи, а полицијски службеници наводе да је њихово ангажовање велики проблем услед немогућности њиховог плаћања.

3. Наведите детаље о предузетим корацима како би се успоставио независни спољни механизам надзора за наводне незаконите радње почињене од стране полиције, на основу препоруке Комитета (пар. 6). Према информацијама добијеним од државе потписнице, члан 170. Закона о полицији наводи да ће спољни надзор рада полиције да врши Народна скупштина, Влада, надлежни правосудни органи, органи државне управе надлежни за одређене послове надзора и други законом овлашћени органи и тела. Доставите детаљне информације о мандату наведених државних институција и органа којима је поверен надзор, као и процедуре, учесталост надзорних активности и резултате.

Интерну контролу законитости рада полиције, нарочито у погледу поштовања и заштите људских права при извршавању полицијских задатака и примени полицијских овлашћења, врши Сектор унутрашње контроле полиције - организациона јединица Министарства унутрашњих послова изван Дирекције полиције.

Спољашња контрола рада полиције од стране Народне скупштине, према решењу из Закона о полицији, сведена је на годишње извештавање од стране министра унутрашњих послова, као и периодично извештавање о раду полиције на седницама Одбора за одбрану и унутрашње послове Народне скупштине. Контрола рада полиције кроз извештај министра Народној скупштини се не може сматрати посебно делотворном када је реч о борби против некажњивости за тортуру.

Као што вам је познато, у Републици Србији Заштитник грађана, као независан државни орган који штити права грађана и контролише рад органа државне управе, контролише и поступање полиције приликом примене полицијских овлашћења. Заштитник грађана поступа по притужбама грађана или по сопственој иницијативи када на основу добијених сазнања оцени да је актом, радњом или нечињењем органа управе дошло до повреде људских слобода или права. У протеклим годинама Заштитник грађана је утврдио неколико случајева тортуре. У једном случају, приликом полицијског задржавања није констатовано да је лице лишено слободе имало било какву повреду у моменту лишавања слободе. Међутим, након полицијског задржавања, а приликом пријема у притвор, на основу обављеног лекарског прегледа, констатоване су повреде на телу лица лишеног слободе. Заштитник грађана је по том основу утврдио да су повреде настале током полицијског задржавања. Забрињава чињеница да тај случај злостављања није утврђен и од стране надлежних интерних контролних органа нити је било обавештено тужилаштво, а посебно забрињава што и након упућених препорука Заштитника грађана није спроведена ефикасна истрага нити је утврђена индивидуална одговорност за наведено поступање полицијских службеника. Сходно томе, Заштитник грађана је упутио препоруку свим затворима, односно заводима за извршење кривичних санкција да у будућем раду без одлагања обавештавају надлежно тужилаштво о сваком сазнању да је лице, које се спроводи на извршење мере притвора или казне затвора, од његовог лишавања слободе до пријема у завод било злостављано.

У вези са тим, Заштитник грађана је у свом Годишњем извештају за 2013. годину указао да се не спроводе увек благовремени и темељни поступци како би се испитали сви аргументовани наводи о злостављању и утврдила одговорност поступајућих полицијских службеника, те остварила у потпуности обавеза државних органа да се боре против некажњивости за тортуру.

Поред контролне улоге, Заштитник грађана обваља превентивне посете делујући у својству Националног механизма за превенцију тортуре (НПМ).

У борби против некажњивости за тортуру, значајно је напоменути да је Уставни суд Републике Србије октобра 2013. године први пут утврдио повреду права на неповредивост физичког и психичког интегритета осуђеника током издржавања казне затвора и подносиоцу утврдио право на накнаду нематеријалне штете, узевши у обзир утврђен случај тортуре и препоруку Заштитника грађана упућену надлежним органима.

Такође, Народна скупштина је 23. октобра 2014. године донела Закључак поводом разматрања Извештаја о раду Националног механизма за превенцију тортуре за 2013. годину, којим обавезује надлежне државне органе да у потпуности извршавају своје обавезе у борби против некажњивости за тортуру, да предузимају све потребне мере и активности да до злостављања не дође и да, у складу са законом, спроводе благовремене и темељне поступке како би се испитали сви аргументовани наводи о злостављању, утврдила одговорност и починиоци казнили.

4. Поред претходних закључака Комитета (пар. 7), и указујући на препоруку коју је усвојио Поткомитет за акредитацију Међународног координационог комитета националних институција за људска права да изда "А статус" акредитацију Заштитнику грађана (Омбудсману), молимо вас да доставите информације о људским и финансијским ресурсима издвојеним за ефикасно функционисање ове националне институције за људска права. Молимо вас да пружите информације о активностима и достигнућима Заштитника грађана у погледу превенције тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака у периоду 2008-2012. године. Информације би требало да обухвате статистичке податке о броју и врсти притужби Заштитнику грађана, као и исход било какве притужбе на мучење и злостављање.

Заштитнику грађана је додељена акредитација у "А статус", за период 2010-2015. године од стране Међународног координационог комитета националних институција за људска права. Заштитник грађана је поднео потребну документацију за реакредитацију у децембру 2015. године, у складу са процедурама Подкомитета за акредитацију.

Од децембра 2014. године, у институцији се налази 79 запослених (табела 1).

Табела 1.

	Позиција	Жена	Мушкараца	Висока стручна спрема	Средње образовање
Генерални секретар	1	1	0	1	0
Технички секретар генералног секретара	1	1	0	0	1
Сектор за притужбе	35	27	8	35	0
Сектор за унапређење људских и мањинских права и слобода	20	15	5	20	0
Сектор за опште послове	14	8	6	4	10
Кабинет	8	6	2	3	5

Укупно:	79	58	21	63	16

За финансијска средства, односно буџет и његово извршење, погледајте табелу извршења буџета 2010-2014 (табела 2).

Табела 1 - Извршење буџета 2010-2014

Извршење буџета за 2010. годину					
Позиција конто	Опис		Одобрено	Реализовано	%
411	Плате, додаци, накнаде		77,174,000.00	70,351,649.96	91.16
412	Доприноси		13,623,000.00	12,411,403.54	91.11
414	Социјална давања запосленима		1,446,000.00	785,792.67	54.34
415	Накнада за запослене		2,300,000.00	2,159,277.78	93.88
416	Награде и бонуси		1,000.00	0.00	0.00
421	Стални тропкови		4,400,000.00	4,365,439.72	99.21
422	Трошкови путовања		4,500,000.00	4,289,925.33	95.33
423	Услуге по уговору		7,600,000.00	7,568,622.65	99.59
425	Поправке и одржавања		700,000.00	467,432.47	66.78
426	Материјал		5,200,000.00	5,139,757.88	98.84
482	Порези, обавезне таксе, казне и пенали		300,000.00	226,661.96	75.55
512	Машине и опрема		4,400,000.00	4,397,565.40	99.94
Укупно			121,645,000.00	112,163,529.36	92.21
Извршење буџета за 2011. годину					
Позиција конто	Опис		Одобрено	Реализовано	%
411	Плате, додаци, накнаде		86.444.000,00	75.079.864,04	86,85
412	Доприноси		15.322.000,00	13.322.889,45	86,95
414	Социјална давања запосленима		2.650.000,00	2.379.430,80	89,79
415	Накнада за запослене		3.000.000,00	2.209.935,88	73,66
416	Награде и бонуси		387.000,00	385.757,21	99,68
421	Стални тропкови		8.350.000,00	8.057.384,43	96,49
422	Трошкови путовања		5.120.000,00	4.206.644,20	82,16
423	Услуге по уговору		9.700.000,00	9.699.998,64	100,00
425	Поправке и одржавања		1.100.000,00	1.000.607,58	90,96
426	Материјал		7.200.000,00	7.189.586,41	99,86
482	Порези, обавезне таксе, казне и пенали		500.000,00	204.999,53	41,00
512	Машине и опрема		9.939.000,00	9.938.886,13	100,00
Укупно			149.712.500,00	133.675.984,30	89,29

Извршење буџета за 2012. годину				
Позиција конто	Опис	Одобрено	Реализовано	%
411	Плате, додаци, накнаде	92,783,000.00	88,94,691.46	95.86
412	Доприноси	16,373,000.00	15,569,577.97	95.09
414	Социјална запосленима	3,300,000.00	2,909,503.72	88.17
415	Накнада за запослене	3,400,000.00	2,853,496.01	83.93
416	Награде и бонуси	60,000.00	47,759.73	79.60
421	Стални тропкови	9,880,000.00	8,806,134.28	89.13
422	Трошкови путовања	7,720,000.00	5,338,142.84	69.15
423	Услуге по уговору	17,250,000.00	12,737,476.05	73.84
425	Поправке и одржавања	800,000.00	736,251.79	92.03
426	Материјал	7,020,000.00	6,465,052.02	92.09
462	Порези, обавезне таксе, казне и пенали	500,000.00	279,835.70	55.97
482	Машине и опрема	200,000.00	210.00	0.11
512	Плате, додаци, накнаде	3,550,000.00	3,549,292.16	99.98
Укупно		162,836,000.00	148,237,423.73	91.03
Извршење буџета за 2013. годину				
Позиција конто	Опис	Одобрено	Реализовано	%
411	Плате, додаци, накнаде	104,602,000.00	101,448,423.40	96.99
412	Доприноси	17,721,000.00	16,485,747.06	93.03
414	Социјална запосленима	5,750,000.00	4,332,230.28	75.34
415	Накнада за запослене	3,450,000.00	3,316,671.42	96.14
416	Награде и бонуси	250,000.00	165,790.41	66.32
421	Стални тропкови	8,800,000.00	8,558,068.22	97.25
422	Трошкови путовања	4,000,000.00	3,653,827.47	91.35
423	Услуге по уговору	9,300,000.00	8,981,137.24	96.57
425	Поправке и одржавања	300,000.00	226,677.22	75.56
426	Материјал	6,501,000.00	6,367,419.54	97.95
462	Порези, обавезне таксе, казне и пенали	1,000,000.00	666,974.91	66.70
482	Машине и опрема	200,000.00	180,061.00	90.03
512	Плате, додаци, накнаде	1,950,000.00	1,880,893.80	96.46
Укупно		163,824,000.00	156,263,921.97	95.39

Извршење буџета за 2014. годину				
Позиција конто	Опис	Одобрено	Реализовано	%
411	Плате, додаци, накнаде	120.589.000,0 0	110.814.579,9 0	91,89
412	Доприноси	19.579.000,00	17.719.539,77	90,50
413	Социјална запосленима	давања 200.000,00	0	0
414	Накнада за запослене	7.313.000,00	4.167.602,35	56,99
415	Награде и бонуси	3.549.000,00	3.400.347,28	95,81
421	Стални тропкови	6.000.000,00	4.983.229,14	83,05
422	Трошкови путовања	3.500.000,00	2.826.515,18	80,76
423	Услуге по уговору	8.166.000,00	8.163.745,22	99,97
425	Поправке и одржавања	470.000,00	364.694,06	77,59
426	Материјал	5.699.000,00	5.694.524,97	99,92
462	Порези, обавезне таксе, казне и пенали	735.000,00	734.825,51	99,98
482	Машине и опрема	300.000,00	127.614,00	42,54
512	Плате, додаци, накнаде	480.000,00	451.695,60	94,10
Укупно		176.580.000,0 0	159.448.912,9 8	90,30

Док буџет у динарима (RSD) номинално расте сваке године, када је у питању однос инфлације и евро валуте (EUR), ситуација је другачија (види табелу).

Табела 2 – проценат буџета повећање / смањење у еврима током година

година	буџет у динарима(RSD)	буџет у еврима (EUR)	%
2010	121.645.000,00	1.153.142,48	-3,73%
2011	149.712.500,00	1.475.726,96	27,97%
2012	162.836.000,00	1.454.537,01	-1,43%
2013	163.824.000,00	1.425.652,41	-1,99%
2014	176.580.000,00	1.498.726,87	5,12%

6. Молимо вас да наведете ажуриране информације разврстане по полу, старости и етничкој припадности или пореклу жртава, о броју притужби, истрага, кривичних поступака, пресуда и казни изречених у случајевима насиља над женама, за период од разматрања иницијалног извештаја државе потписнице. Молимо вас да такође пружите информације о усвојеним мерама, укључујући законодавне, које се баве проблемима у вези са, и даље, знатним бројем жена у Србији које су предмет насиља, посебно насиља у породици, као и недовољним мерама и услугама заштите жртава. Молимо вас да опишете утицај и ефикасност тих и других мера, укључујући Националну стратегију за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности 2009-2015 и Стратегију за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља (2008-2012), који је усвојила Аутономна Покрајина Војводина. Доставите детаљне информације о специфичним обукама и програмима за запослене, које је спровела држава чланица, а у циљу примене закона у погледу третмана жена жртава насиља.

Нормативни оквир и праксу органа јавне власти неопходно је изменити и унапредити, у складу са обавезама које је Република Србија преузела потврђивањем најзначајних међународних уговора који се односе на заштиту жена од насиља.

Заштитник грађана је Министарству правде још 2011. године упутио, а затим 2012. године поновио, Иницијативу за измену Кривичног законика. Ова иницијатива, која предвиђа увођење у систем кривичноправне заштите новог кривичног дела прогањања, поштравање прописаних санкција, обавезни психосоцијални третман насилника и низ других одредби усмерених ка превенцији породичног насиља и сексуалног злостављања, до сада није разматрана.

Налазећи да је изузетно значајно доношење Општег и посебних протокола о поступању у случајевима насиља над женама у породици и партнерским односима, Заштитник грађана је више пута указао да је примена протокола у свакодневном раду надлежних органа од кључног значаја у развијању система заштите жена од насиља у породици и партнерским односима. Стога је Заштитник грађана, у оквиру својих надлежности и у циљу унапређивања рада органа јавне власти, у периоду од марта до октобра 2014. године спровео анализу рада надлежних органа који су укључени у систем заштите жена од насиља у породици и партнерским односима (полиције, центара за социјални рад, основних и виших тужилаштва, основних, виших и апелационих судова, прекршајних судова и здравствених установа). Заштитник грађана је утврдио бројне недостатке у примени протокола и упутио надлежним органима низ препорука. Оне су, заједно са оценом стања, садржане у Посебном извештају Заштитника грађана о примени Општег и посебних протокола за заштиту жена од насиља, који је представљен јавности и биће објављен на интернет страници www.ombudsman.rodnaravnopravnost.rs.

Заштитник грађана је, узевши у обзир искуства у примени постојећег Закона о равноправности полова, нормативни оквир и потребу за усклађивањем законодавства са одредбама Конвенције УН о елиминацији дискриминације жена и другим потврђеним међународним документима, а у циљу свеобухватне заштите и унапређивања положаја жена, припремио и представио јавности Модел закона о родној равноправности, који садржи низ одредаба посвећених заштити од родно заснованог насиља.

8. У складу са ратификацијом државе потписнице Опционог протокола уз Конвенцију 26. септембра 2006. године, молимо вас да обавесте Комитет о корацима које је држава потписница предузела ка успостављању или одређивању НППМ који ће обављати периодичне посете местима у којима се налазе лица лишена слободе у циљу спречавања тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака.

Република Србија је потписала Опциони протокол 25. септембра 2003. године. Закон о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака донела је 01. децембра 2005. године, („Сл. лист СЦГ– међународни уговори”, бр. 16/2005), а по предаји ратификационог инструмента 26. септембра 2006. године је постала држава чланица Опционог протокола. Србија је четири године каснила са извршењем своје обавезе да уведе независни национални механизам за превенцију тортуре (НППМ), на националном нивоу, иако је

била у обавези да овај механизам уведе најкасније годину дана након ступања на снагу Опционог протокола или након његове ратификације или приступања државе.¹

Законом о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака², усвојеним 28. јула 2011. године, Заштитник грађана је одређен да обавља послове НПМ у Србији у сарадњи са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода.

Мандат Заштитника грађана, према Закону о Заштитнику грађана обухвата надлежности и овлашћења НПМ предвиђених Опционим протоколом, укључујући и посете установама у којима су смештена лица лишена слободе, разговор са њима, приступ подацима, као и упућивање препорука надлежним органима и обавештавање јавности о појави тортуре и унапређењу положаја лица лишених слободе. Осим наведеног, одлучни разлог је и то што је Заштитник грађана препознат као орган који своје поступање базира на Париским принципима, а због чега је априлу месецу 2010. године акредитован као Национална институција за људска права у „А“ статусу у систему Уједињених нација.

Од фебруара 2012. године када је Заштитник грађана почео са посетама, обављајући послове НПМ, па до краја 2014. године, посећено је 224 установе у којима се налазе лица лишена слободе и посећеним установама и надлежним министарствима упућено 830 препорука за отклањање уочених недостатака. Органи управе су Заштитника грађана редовно обавештавали о поступању по препорукама, као и о разлозима због којих нису у могућности да одређене препоруке спроведу. У складу са мандатом НПМ-а, након достављања одговора органа на упућене препоруке, одржавани су дијалози са посећеним установама и надлежним министарствима у циљу разматрања затеченог стања у посећеној установи, система у целини, али и немогућностима извршења одређених препорука. У периоду од 2012. - 2014. године успостављен је дијалог са представницима institutions of detention, и то 30 састанака - округлих столова у оквиру полиције, 2 са Министарством здравља и психијатријским установама, дијалог са Комесаријатом за избеглице и миграције, као и дијалог са Управом за извршење кривичних санкција. Извештаји са препорукама се редовно постављају на НПМ интернет страницу преко које јавност може да се упозна са стањем у одређеним областима, а у вези са положајем лица лишених слободе.

Заштитник грађана изражава забринутост због покушаја да се оспори његова надлежност како у поступању по притужбама грађана у индивидуалним случајевима, тако и у обављању његове превентивне функције у оквиру НПМ-а, у ситуацијама када поступање службених лица органа јавне власти има обележја кривичног дела. Наиме, припадници највеће посланичке групе и представници органа извршне власти изrekli су, током седнице скупштинског одбора за контролу служби безбедности, одржане 28. јануара 2015. године, поводом случаја одбијања сарадње Министарства одбране и Војнобезбедносне агенције са Заштитником грађана у вези са инцидентом током Параде поноса 2014. године у Београду, став да Заштитнику грађана не треба достављати податке уколико је у вези са истим догађајем започет кривични поступак. Изражени став супротан је важећим прописима Републике Србије и досадашњој пракси, јер су бројни случајеви у којима је Заштитник грађана утврдио да је према лицима лишеним слободе извршен акт тортуре,

¹ Опциони протокол, члан 17.

² „Сл. гласник РС – међународни уговори“ бр. 7/11

а да се то исто у кривичним поступцима није утврдило. У једном случају, Уставни суд Републике Србије је, решавајући по уставној жалби, у својој пресуди потврдио налаз Заштитника грађана да је према подносиоцу уставне жалбе извршен акт тортуре. Активности Заштитника грађана и Уставног суда у конкретном случају обављене су независно од активности органа кривичног прогона, а истрага у том случају показала се као неефикасна и неделотворна. Уколико би се надлежни органи у будућем раду руководили ставовима изреченим на седници Одбора за контролу служби безбедности активност Заштитника грађана би, како у проактивном тако и реактивном раду, била потпуно онемогућена. То би имало далекосежне последице будући да у Републици Србији постојећа кривичноправна заштита жртва тортуре није ефикасна ни делотворна.³

9. Молим вас појасните да ли, и на који начин, нови Закон о азилу, који је на снази од 1. априла 2008. године, и његови одговарајући подзаконским акти испуњавају забринутост коју је Комитет изразио у својим претходним закључцима (пар. 9). Молимо вас да наведете ажуриране информације о броју лица који су добили азил или хуманитарну заштиту и број лица који је враћен, изручен и протеран од ступања на снагу новог Закона о азилу. Молимо вас да наведете детаље о основама по којима су враћени, укључујући и списак земаља у које су појединци враћени. Молимо вас обезбедите детаљне информације о типовима механизма који постоје за подношење жалбе, да ли су неке жалбе поднете и уколико су поднете који су исходи.

Закон о азилу и подзаконски акти који су донети ради примене овог Закона не могу на адекватан начин да одговоре на потребе поступања у односу на велики број тражиоца азила у Србији, а тај број се сваке године повећава. На основу бројних посета центрима за азил и полицијским управама и разговорима са лицима која су тамо затечена, Заштитник грађана је установио да у највећем броју случајева та лица само пролазе кроз Србију из својих земаља порекла до земаља Европске уније. Странци који изразе намеру да ће тражити азил у Републици Србији углавном то не чине зато што имају стварну намеру да траже азил у Републици Србији, већ користе бенефите стицања статуса лица које је изразило намеру да тражи азил, у смислу омогућавања смештаја, одржавање хигијене, исхране, здравствене заштите, успостављање комуникације путем телефона и интернета, отварање банковног рачуна, као и организовања и прибављања техничке подршке за даљи пут у Европску унију. Са друге стране, државни органи Републике Србије нису успоставили ефикасну контролу и обезбеђење државне границе, нити контролу над лицима који транзитирају кроз Републику Србију (у 2014. г. 16,490 лица је изразило намеру да траже азил, а претпоставља се да је укупан број лица који су на путу од држава порекла до земаља Европске уније двоструко већи). Лицима која су изразила намеру да траже азил омогућава се потпуна слобода кретања територијом Републике Србије, а њихово задржавање траје углавном неколико дана, у ком периоду треба да се организују за прелазак државне границе Србије.

Један од проблема са којима се НПМ сусретао током посета јесте проблем онемогућавање телефонског позива и обавештавања породица у земљи порекла, током извршења казне затвора прекршајно кажњених нерегуларних мигранта. Такође, постоје случајеви да управа затвора обавештава амбасаду државе о томе да је на издржавању казне затвора лице које је њихов држављанин, без претходно прибављене сагласности тог лица, упркос томе што долази из земље у којој је ратно стање. Коришћење права на обавештавање

³ Видети одговор на питање 27.

дипломатско – конзуларног предстваништва мора бити остављено на избор овог лица, као што је и предвиђено СРТ стандардима.

Према расположивим подацима у периоду од 2008.-2014. године, укупан број лица која су изразила намеру за азилом је 28285, додељено је укупно 12 субсидијарних заштита и 6 избегличких статуса.

Година	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	Укупно
Тражиоци азила	77	275	522	3132	2723	5066	16490	28285
Субсидијарна заштита	0	4	1	0	0	2	5	12
Избеглички статус	0	0	0	0	3	2	1	6

Ово су само они странци који су враћени или протерани на основу изречене мере отказа боравка. Већина странаца се враћа и протерује на основу изречене мере отказа боравка и на основу међународних споразума о реадмисији. Против решења о отказу боравка може се поднети жалба Министарству унутрашњих послова РС.

Жалбу је могуће изјавити у поступку азила. Против првостепене одлуке Одсека за азил може се изјавити жалба Комисији за азил, а против одлуке Комисије за азил може се поднети тужба Управном суду.

13. Молимо вас да наведете податке о броју пријављених случајева малтретирања или физичког злостављања које су починили полицијски службеници над тражиоцима азила, у периоду од разматрања иницијалног извештаја државе потписнице, као и број казни за починиоце таквих дела. Молимо вас да пружите информације о ситуацији хиљаде интерно расељених лица који живе у колективним центрима и дивљим насељима широм земље.⁴

Током посета центрима за азил и полицијским управама НПМ није нашао да је неко лице, које је тражилац азила, пријавило малтретирање или физичко злостављање од стране полицијских службеника или службеника центара за азил. Такође, према речима овлашћеног представника Комесаријата за избеглице и миграције није било оваквих пријава.

Према сазнањима Заштитника грађана ситуација у центрима за азил је релативно задовољавајућа, лица која бораве у њима су начелно задовољна условима смештаја. Постоји пет центара за азил који се налазе у Бањи Ковиљачи, Боговаћи, Сјеници, Тутину и Крњачи. Ових пет Центара укупно могу да приме од 656 до 686 тражилаца азила (Бања Ковиљача 86, Боговаћа 160, Сјеница 150-180, Тутин 140 и Крњача 120).

Такође, постоје два дивља насеља нерегуларних миграната у Србији за које Заштитник грађана има сазнања. Они се налазе у шуми код Центра за азил у Боговаћи и у некадашњој циглани у Суботици. Услови за живот у њима су изузетно лоши и

⁴ Види извештај о посети Србији и Црној Гори представника Генералног секретара за људска права интерно расељених лица, 2006. г. (E/CN/4/2006/71/Add.5, и извештај о пратећој (follow-up) посети из 2009. г. (A/HRC/13/21/Add.1).

неадекватни. У Боговођи постоје индиције да се тамо налазе организоване групе за кријумчарење људи, док је Суботица град у чијој се близини налази границе са Мађарском.

18. У складу са закључцима Комитета (пар. 14.), молимо вас да пружите информације о едукативним програмима које је организовала држава чланица, како би се сва лица задужена за спровођење закона у потпуности упознала са одредбама Конвенције, да тортура неће бити толерисана и да ће бити испитана, а да ће преступници бити кривично гоњени. Осим тога, молимо вас наведете да ли је држава потписница развила методологију за процену ефикасности и утицаја обука / едукативних програма о смањењу случајева тортуре, насиља и злостављања, и, ако јесте, молимо вас да доставите информације о садржају и спровођењу такве методологије.

На основу обављања послова у оквиру свог мандата, сходно Закону о Заштитнику грађана, као и на основу активности НПМ, Заштитник грађана констатује да у Републици Србији нису начињени довољни кораци ка системској едукацији о одредбама Конвенције, као и другим инструментима и стандардима, који се односе на спречавање и превенцију тортуре, али и опште одредбе које се односе на људска права.

Едукације које се врше нису системске. *Ad hoc* приступ едукацији у области људских права је усмерен искључиво на негативан приступ у смислу отклањања појаве повреде људских права, односно појаве које могу довести или представљају тортуру, уместо да заштита људских права буде инкорпорирана у професионални и етички приступ носилаца власти.

Ради отклањања недостатака, Заштитник грађана је посебно у оквиру обављања послова НПМ, у поступку дијалога са властима у протеклом периоду организовао бројне састанке у којима су учествовали представници власти. На тим састанцима су разматрана питања заштите права лица лишених слободе и спречавање тортуре, путем професионалног поступања службеника (представника власти).

У сваком случају наведено не може бити, нити јесте, адекватна замена системској и организованој едукацији у оквиру самих институција, која би требало да постоји.

19. Доставте детаљне информације о програмима обуке за судије, тужиоце, форензичаре и медицинско особље које се бави лицима лишеним слободе, за откривање и документовање физичких и психолошких последица тортуре. Да ли такви програми обухватају посебну обуку у вези са Приручником за делотворну истрагу и документовање тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака, (Истанбулски протокол)?

Обављајући посете НПМ установама детенције, Заштитник грађана је уочио да запослени у тим установама, нарочито здравствено особље, није прошло кроз адекватне обуке, односно недовољно су им познате одредбе Истанбулског протокола, а велики број није ни чуо за тај документ.

Слично је и са Малтешком декларацијом о штрајку глађу, као и другим сродним инструментима који регулишу поступање медицинског и форензичког особља у посебним ситуацијама у којима је релевантна заштита људских права.

20. Молимо вас да опишете процедуре које осигуравају усаглашеност са чланом 11. Конвенције и пружају информације о новим правилима, упутствима, методама и пракси за полицијско

задржавање које су могле бити уведене од разматрања претходног извештаја у 2008. години. Молимо такође да нам укажете на који временски период се процедуре ревидирају. Молимо вас да опишете даље кораке предузете од стране државе чланице како би се обезбедио ефикасан и независан надзор притворских јединица и да обавестите Комитет уколико постоје било каква правила која онемогућавају истрагу, посете међународних тела или механизма, или других облика надзора поштовања људских права.

У складу са препоруком Комитета за спречавање мучења Савета Европе, Министарство унутрашњих послова Републике Србије израдило је обрасце о правима задржаног лица који се уручују лицима лишеним слободе и лицима којима је одређено задржавање. Током посета НПМ уочено је да се у појединим полицијским станицама лицима која се лишавају слободе на основу Законика о кривичном поступку уручује образац који није усклађен новим ЗКП. Такође, дешава се да се лицима лишеним слободе не уручују обрасци о правима задржаног лица из Упутства о правима доведеног и задржаног лица које је донело Министарство унутрашњих послова, односно да се та лица о својим правима обавештавају само усмено. У појединим полицијским станицама, наводно из разлога безбедности, лицима лишеним слободе се не дозвољава да обрасце са листом права унесу са собом у просторију за задржавање, већ им се одмах након што потпишу да им је уручен тај образац, исти одмах одузима. НПМ је препоручио отклањање уочених недостатака.

Интересантан је и податак да НПМ током посета, односно увидом у службену документацију, није наишао ни на једну жалбу на решење о задржавању лица. У многим случајевима поставља се питање и техничке могућности за сачињавање жалбе током задржавања.

Надзор над радом казнено - поправних установа обавља Управа за извршење кривичних санкција (посебно Одељење за надзор), као интерну контролу, а спољни надзор врши Заштитник грађана и многобројне организације цивилног друштва. Такође, оформљена је и Скупштинска комисија за контролу извршења кривичних санкција, али услед честих промена чланова Комисије, као и других чинилаца, до сада није имала системски приступ, већ само неколико *ad hoc* посета.

НПМ је на основу разговора са лицима лишеним слободе у притворским јединицама у оквиру завода, као и на основу службених података и увида у документацију, установио да судије надлежних судова притворенике углавном не обилазе редовно. Такође, у досадашњим посетама НПМ није установио да је неки надлежни судија током обиласка затвора уочио неке неправилности и о томе обавестио министарство надлежно за правосуђе. Заштитник грађана није надлежан да контролише рад судова, али изражава став да је неопходно значајно интензивирати обиласке затворе, укључујући и притворске јединице, нарочито од стране судија за извршење кривичних санкција.

21. Молимо вас да наведете ажуриране информације, укључујући статистичке податке, разврстане према полу, старости и етничкој припадности, о броју притвореника, осуђеника и капацитет свих институција у којима се смештају лица лишена слободе, за период 2008-2012. године. Молимо вас да наведете и податке о броју лица лишених слободе у психијатријским болницама и другим институцијама за лица са менталним или физичким потешкоћама.

Проблем бројних установа социјалне заштите домског типа је у томе што су у њима, осим особа са интелектуалним потешкоћама, смештене и особе менталним потешкоћама. На

пример, у установи социјалне заштите „Мале пчелице“ у граду Крагујевцу има око 900 корисника, а половина су особе менталним потешкоћама.

Уместо да се смањи капацитет постојећих установа социјалне заштите домског типа и психијатријских болница, односно да се у што већем броју садашњих корисника омогући смештај и збрињавање у заједници, исте се реновирају. На пример, Дом за децу и омладину ометену у развоју Ветерник има 580 корисника, иако је Законом о социјалној заштити предвиђен капацитет резиденцијалних установа социјалне заштите до 50 корисника када су у питању деца и до 100 корисника када су у питању одрасли. Заштитник грађана је упутио препоруку да се омогући смештај корисника у заједници и да се капацитет установе у року од две године усагласи са Законом предвиђеним бројем корисника. Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања није одговорило на препоруку Заштитника грађана, а министар се у неколико наврата обратио јавности у ком изражава противљење упућеној препоруци упозоравајући грађане Србије да међу лицима која су смештена у установи постоји појава канибализма, те то узима као аргумент да се не предузимају кораци ка деинституционализацији установа у којима су смештене особе са интелектуалним потешкоћама. Заштитник грађана је става да указивање на канибализам међу особама са интелектуалним потешкоћама представља непотребно узнемиравање јавности које доводи до појачане стигматизације тих особа.

Пренасељеност установа доводи до тога да постојећи недовољан број особља није у могућности да пружа потребну асистенцију свим корисницима у пуном обиму, тако да се у прекомерном обиму прибегава физичком спутавању, а у установама социјалне заштите доског типа и изолацији агитираних корисника.

Заштитник грађана је препоручио да се прекине са изолацијом особа са менталним сметњама, а посебно деце у установама социјалне заштите. Међутим, реакција државних органа је била у адаптацији постојећих руинираних просторија за изолацију, а са изолацијом се и даље наставља.

District prisons нису пренасељени, али је тај проблем веома изражен у великим Penal Correctional Institutions, у којима је смештено око 1000 до 2000 prisoners (Сремска Митровица, Пожаревац, Ниш).

Клиника за психијатријске болести „Др Лаза Лазаревић“ је смањила свој капацитет у дужини трајања лечења на разумну меру, али и даље је проблем број пацијената који су смештени у специјалне болнице за психијатријске болести „Ковин“ и „Др Славољуб Бакаловић“ - Вршац. Међутим, стиче се утисак да се болесници са озбиљнијим менталним проблемима пребацују из „Др Лаза Лазаревић“ у друге болнице.

22. Молимо вас да наведете разврстане статистичке податке о пријављеним смртним случајевима лица, током лишења слободe, према институцији, полу, старости, етничкој припадности покојника и узрока смрти, за период од разматрања иницијалног извештаја државе потписнице. Молимо вас да доставите детаљне информације о резултатима истраге у вези са тим смртним случајевима и мерама за спречавање самоубиства и других изненадних смрти у институцијама у које се смештају лица лишена слободe.

Заштитник грађана доставља Комитету следеће податке везане за укупан број смртних случајева у установама у којима се смештају лица лишена слободе, за период од 01. 01. 2010. до 31. 12. 2014. године:

1. Велике психијатријске болнице (подаци за психијатријска одељења)

Болница	Укупно	Мушкараца	Жена	од 18 до 65 год.	65 +
Ковин	380	202	178	100	280
Лаза Лазаревић	116	65	51	78	38
Вршац	167	90	77	119	48

2. Установе социјалне заштите домског типа за смештај особа са интелектуалним и менталним потешкоћама

Установа	Укупно	Мушкараца	Жена	до 14 год.	од 14 до 18 год.	од 18 до 65 год.	65 +
Мале Пчелице	200	115	85	/	/	129	71
В. Острошки	200	21	179	/	/	82	118
Кулине	54	30	24	5	11	34	4
Ветерник	57	37	20	8	2	47	/
1. октобар	185	110	75	/	/	132	53
Н. Шуменковић	71	42	29		4	62	5
Otthon	70	43	27	/	/	45	25

3. Центри за азил

Центар за азил	Укупно	Мушкараца	Жена	Од 18 до 65 год.	65 +
Бања Ковиљача	1	1	/	1	/
Боговаћа	2	2	/	2	/
Сјеница	1	1	/	1	/

Заштитник грађана ће у наредном периоду посветити посебну пажњу питању смрти у установама детенције, а што ће бити део годишњег извештаја Заштитника грађана, односно Националног превентивног механизма.

23. Молимо вас да пружите информације о учесталости насиља међу затвореницима, убрајајући све случајеве који укључују и евентуални немар службеника у затворима, као и број притужби у том погледу. Које превентивне мере су предузете?

Према подацима којима располаже НПМ, до којих је дошао током посета затворима, за период од 2011. године до 2013. године, забележени случајеви међуосубјеничког насиља су следећи:

2011. – Окружни затвор (ОЗ) Крагујевац – 2 инцидента; Казнено-поправни завод (КПЗ) Сремска Митровица – 254 инцидента; ОЗ Краљево – 8 инцидента; ОЗ Неготин – 5 инцидента; ОЗ Зајечар – 2 инцидента; ОЗ Чачак – 2 инцидента;

2012. – КПЗ за жене Пожаревац – 25 инцидента; КПЗ за малолетнике Ваљево – 28 инцидента; ОЗ Панчево – 10 инцидента;

2013. - КПЗ за жене Шабац – 5 инцидентата; ОЗ Нови Сад - 70 инцидентата; Васпитно поправни дом за малолетнике у Крушевцу – 160 насиља међу штићеницима.

Одређен број притужби упућених Заштитнику грађана односиле су се на осуђеничко насиље, као и на дисциплинске поступке који су вођени поводом осуђеничког насиља. Такође, НПМ током посета поклања посебну пажњу дисциплинским преступима увидом у предмете о поступању завода у вођењу дисциплинског поступка, као и о мерама безбедности односно покривености завода видео надзором.

У циљу превенције НПМ је упућивао следеће препоруке: да заводски лекари писаним путем одмах обавесте управника затвора, у случају када постоје индиције да се према осуђеном поступа насилно; да заводски лекари своје извештавање о прегледима у случају примене средстава принуде допуне недостајућим, а по Закону обавезним подацима и то: (1) наводима лица према коме је мера принуде примењена о начину настанка повреда, дакле анамнестичким подацима о повређивању и (2) мишљењем лекара о повезаности примењене мере и насталих повреда; да се предузму мере за бољу покривеност затвора системом видео надзора, уз обезбеђење текућег мониторинга и архивирања снимљеног материјала у трајању не краћем од 30 дана.

24. Молимо вас да обавесте Комитет о мерама које су предузете у циљу заштите и гаранције права рањивих група лица лишених слободе, посебно чланова ромске заједнице, жене, особе које пате од менталних болести и деце.

Сходно решењима постојећег система извршења мере притвора у Републици Србији, присутна је појава да притворенице, због њиховог релативно малог броја, меру притвора издржавају у одређеном виду осамљења (изолацији). Иако у систему извршења кривичних санкција такво поступање представља дисциплинску или посебну меру која је строго временски ограничена, сходно наведеном то је за поједине притворенице редован начин извршења мере притвора, што довољно говори о постојећем негативном аспекту притварања жена у Србији.⁵

Казнено поправни завод за жене у Пожаревцу који према постојећим прописима спада у групу завода полуотвореног типа, фактички је Завод затвореног типа. Наиме, осуђенице, као и жене које су на извршењу казне за прекршај, без обзира на васпитну групу, казну издржавају у заводу који је опасан високим зидинама. У свом извештају НПМ је указао да услови у којима осуђенице издржавају своје казне морају бити усклађени са релевантним прописима и прилагођени посебностима, али и индивидуалним програмима поступања према женама које се налазе на извршењу казне у овом Заводу.

Осим тога, околност да је КПЗ за жене у Пожаревцу једини завод за жене у Републици Србији, указује да су жене, чија су пребивалишта у деловима Србије који су удаљени од затвора, у отежаном положају у смислу да им је отежано одржавање контакта са породицама и блиским лицима, на шта је НПМ и указао у свом извештају⁶.

Удаљеност од места пребивалишта, односно теже одржавање контакта са породицама, односи се и на малолетнике, с обзиром да на територији Србије постоји само један Казнено-поправни завод за малолетнике Ваљево и само један Васпитно-поправни дом за

⁵ Извештај НПМ за 2013. годину, тачка 6.2

⁶ Ibid., тачка 6.3

малолетнике Крушевац. Осим тога, њихов релативно велики број (око 200) није адекватан потреби да у једној установи буде далеко мањи број малолетника, а што би допринело томе да се не развијају јаки неформални системи, који је нарочито изражен у Казнено-поправном заводу за малолетнике Ваљево.

Посебан проблем је што је, упркос бројним препорукама НПМ, присутна појава да се осуђени са тешким менталним сметњама смештају у редовном затворском режиму. Осим немогућности пружања примерене здравствене заштите, отварају се и бројна друга питања, попут безбедности тих лица, осталих затвореника, као и питање оспособљености службеника завода, па и постојећег медицинског особља да адекватно поступају у односу на та лица. Потребно је начинити додатне напоре да се особама са менталним сметњама обезбеди примерен смештај и асистенција која одговара њиховим потребама. НПМ је упутио препоруку да се особама са менталним сметњама смештају у здравствену установу одговарајућег типа, Специјалну затворску болницу, евентуално у стационарну здравствену јединицу унутар завода, у којој постоје услови за њихово лечење и третман⁷.

Приликом посета НПМ није уочен проблем дискриминације припадника Ромске националне мањине у установама у којима се налазе лица лишена слободе.

25. У светлу препорука које је Европски комитет за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака (СРТ) упутио у извештају о својој посети Србији у новембру 2007. године (СРТ/Inf (2009) 1), молимо вас да наведете предузете мере како би се:

(а) Одмах уклонили сви "нестандардни предмети" (тј. бејзбол палице, гвоздене шипке, дрвени штапови, дебели метални каблови, итд) из свих полицијских просторија где се лица могу задржавати или испитивати;

НПМ је током својих посета уочио да се у појединим полицијским станицама по канцеларијама, односно у просторијама у којима се врши саслушање грађана налазе недозвољени предмети (палице, мотике, лопате и сл.). Такође, неке полицијске станице немају посебно складиште за предмете који потичу из кривичних дела. Иако су прописно обележени, дешава се да се такви предмети налазе у поменутих просторијама, у којима се обавља саслушање грађана.

(б) Смањио ниво преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција, нарочито у притворским јединицама;

Влада Републике Србије је усвојила Стратегију за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у периоду од 2010. до 2015. године. У оквиру поменуте Стратегије виде се одређени помаци, међутим потребно је поклонити посебну пажњу унапређењу смештајних капацитета великих казнено-поправних завода и њиховом растерећивању.

Досадашње реформе правосућа у Републици Србији нису довеле до ефикаснијег рада судова у тзв. притворским предметима. Осим тога, утисак је да се мере притвора често олако изричу, да су непримерено дугог трајања, као и да судови ретко одређују мере, попут јемства, које представљају ефикасне алтернативе притвору. Околности које прате извршење мере притвора, повреде претпоставке невиности притвореника, као и услови

⁷ Ibid., тачка 6.3

извршења те мере, у великом броју случајева представљају својеврсну казну пре осуде⁸. Међутим, охрабрују напори који су усмерени ка унапређењу капацитета намењених за смештај притвореника. Извршена је реконструкција дела притворске јединице ОЗ Београд, а након посета НПМ и упућених препорука и дела притворске јединице КПЗ за малолетнике у Ваљево и ОЗ Неготин, на који начин су капацитети усклађени са важећим прописима и стандардима.

(д) Ревидирале законске гаранције за особе у специјализованим установама које су изложене присилној хоспитализацији;

Законом⁹ је прописано задржавање без пристанка и смештај без пристанка лица са менталним сметњама у психијатријску установу. Лице за које доктор медицине или психијатар процени да, услед менталних сметњи, озбиљно и директно угрожава сопствени живот или здравље или безбедност, односно живот или здравље или безбедност другог лица, може се сместити у психијатријску установу без свог пристанка.

Посебну пажњу треба обратити на Законом прописане рокове који се односе на задржавање, односно смештај без пристанка у психијатријску установу. Наиме, за разлику од задржаног лица од стране полиције или тужиоца које мора бити изведено пред суд најкасније у року од 48 сати, особа са менталним сметњама коју је нпр. пред викенд задржао психијатар сусрешће се са судијом тек након седам дана.

(е) Усвојила јасна политика за коришћење средстава принуде у здравственим установама;

НПМ је указао на уочене недостатке у раду психијатријских болница у погледу везивања узнемиренних/насилних пацијената, као и евиденција које се о томе воде. У циљу отклањања наведених неправилности, као и одсуства јасних процедура, донет је Правилник о ближим условима за примену физичког спутавања и изолације лица са менталним сметњама која се налазе на лечењу у психијатријским установама¹⁰. Заштитник грађана је става да Закон, као и постојећи Правилник треба изменити, тако што ће се брисати одредбе које се односе на изолацију лица са менталним сметњама која се налазе на лечењу у психијатријским установама.¹¹

27. У складу са претходним опсервацијама Комитета (пар. 23.), молимо вас да доставите детаљне статистичке податке, разврстане по извршеном злочину, старости, полу и националности, по притужбама које се односе на тортуру и злостављање које су наводно починили представници органа за спровођење закона и истраге у вези са тим делима, дисциплинским и кривичним поступцима, пресудама и применама казних или дисциплинских санкција.

Према подацима које су Заштитнику грађана доставили судови и јавна тужилаштва за период од 2010. закључно са 31. децембром 2014. године од укупног броја вођених судских поступака за кривична дела Изнуђивање исказа и Злостављање и мучење извршено од стране службеног лица у вршењу службе је за око 15% случајева донета правноснажна осуђујућа пресуда. Најчешће је изрицана условна осуда на период од једне до две године.

⁸ Ibid., тачка 6.2

⁹ Закон о заштити лица са менталним сметњама („Сл. гласник РС“, бр. 45/13), одељак VI

¹⁰ Сл. гласник РС, бр. 94/2013

¹¹ Ibid., тачка 6.4

29. Молимо вас да пружите информације о исходу истраге и било каквог дисциплинског / кривичног поступка који се односе на:

(d) *Наводно физичко и сексуално злостављање наркомана у Црној Реци, у рехабилитационом центру са којом је повезана Српска православна црква;*

Заштитник грађана је поднео кривичну пријаву против свештеника, за кога су постојали основи сумње да је злостављао лица смештена у тој установи. Након тога, поменути свештеник је оптужен за убиство једног лица које је било у програму лечења од наркоманије. Колико је Заштитнику грађана познато, наведени случај је прописно истражен и изречена је казна затвора за то свештено лице.

(e) *Извештаји о тортури или окрутном, нељудском или понижавајућем поступању или кажњавању особа са интелектуалним и менталним потешкоћама у установама социјалне заштите.*

Заштитник грађана је у обављању послова НППМ посетио Дом Ветерник, у који се смештају особе са инвалидитетом и деца са сметњама у развоју. О уоченим неправилностима током посете, Дому и надлежним органима (Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Покрајинском секретаријату за здравство, социјалну политику и демографију) упућен је извештај са препорукама за унапређење положаја корисника у Дому. Општа оцена је да се права корисника крше. У 2013. години, за време посете НППМ, у Дому се налазило 565 корисника, од тога 96 деце, а у установи је запослено свега 30 дефектолога, 2 психолога, 5 лекара, 43 медицинска техничара и 89 неговатеља. Установа нема запосленог неуропсихијатра, већ се он ангажује по уговору о делу и само периодично долази у установу. Поред тога што је у установи смештен непримерено велики број корисника и што број и структура особља нису адекватни броју корисника, оно што је такође проблем је и што су у ову установу смештени и деца и одрасли.

Из наведених разлога Заштитник грађана је, у обављању послова Националног превентивног механизма упутио препоруке надлежним органима у циљу спровођења неопходних мера и активности како би се у Дому „Ветерник“ смањио број корисника, који сходно домаћем закону износи 50 када су у питању деца, а максимум 100 корисника када су у питању одрасли, а да се свим корисницима који буду измештени из Дома пружи адекватна помоћ и заштита у заједници, као и њихово укључивање у заједницу.

Највећи проблем корисника ове установе је тај што су заборављени од друштва и што ова установа практично представља азил за људе. Велики број корисника је у ову установу смештен веома дуг период, чак 248 корисника је смештено дуже од 15 година, а неки ту остају и доживотно. Одређени број корисника скоро никада није живео у заједници, већ се само селио из установе у установу. Корисници са тежим сметњама су потпуно изоловани, а ова установа им може пружити задовољење само базичних животних потреба, као што су смештај и исхрана. Има и корисника који имају изражене менталне сметње и које би ради лечења требало упутити у психијатријску болницу. Поводом овог проблема Дом се обраћао надлежним органима, али су позитивни одговори изостали и ова лица су и даље смештена у Дому. Њихов положај је нарочито тежак, јер запослени Дома често не знају како да поступају према њима, па се дешава и да их физички

спутавају, везују и смештају у посебну просторију за изолацију, која делује као затворска ћелија. Оно што у датој ситуацији представља додатни проблем је и то што установа нема запосленог психијатра, већ психијатар само повремено долази у установу, тако да нема довољно времена да се посвети свим корисницима којима је потребан. Један број корисника који су непокретни, је у нарочито тешком положају, јер су везани за кревет и ретко када излазе напоље на свеж ваздух, а слабо су укључени и у било какве активности, сем физикалне терапије.

Основна препрека у решавању положаја корисника Дома је у томе што у заједници нису обезбеђени услови за боравак ових људи, нити њихове породице и старатељи имају подршку у пружању адекватне бриге овим лицима. Како надлежни органи не врше своју функцију на адекватан начин и с обзиром да нису створени адекватни услови за живот ових људи у заједници, породицама не преостаје ништа друго него да своје сроднике са сметњама сместе у Дом. Такође, додатни проблем је и недостатак довољне сарадње и координације између више надлежних служби, као што су Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију, центри за социјални рад и јединице локалне самоуправе.

Нарочито забрињава чињеница што је у Дому смештен и велики број деце (у време посете било их је 96). Држава овде треба да преузме нарочито активну улогу и да уложи напоре да се деца са сметњама у развоју збрину ванинституционално, у природном окружењу, а најбоље би било у својим породицама. У том смислу неопходно је пружити помоћ и подршку њиховим породицама. Тренутно стање није у складу са Препоруком (2005)⁵ Комитета министара државама чланицама Савета Европе о правима деце смештеним у институцијама, у којој се наводи да смештај детета треба да остане изузетак и да као примарни циљ има најбољи интерес детета и његово што брже и успешно интегрисање или реинтегрисање, као и да смештај детета у институцију не треба да траје дуже него што је неопходно.

30. Молимо вас да пружите информације о реформама на плану побољшања интерних система за притужбе намењених лицима лишених слободе. Такође, молимо вас да доставите информације о предузетим корацима како би се успоставио независни механизам за притужбе који би био на располагању за лица лишених слободе.

Чланом 126. Закона о извршењу кривичних санкција Републике Србије, који је донет 2014. године, прописано је да се осуђени може, ради остваривања својих права, поднеском обратити начелнику или другом овлашћеном лицу из одговарајуће службе завода, које је дужно да у року од пет дана од дана предаје поднеска писмено и образложено одговори на поднесак осуђеног. Даље, осуђени има право притужбе управнику завода због повреде права или других неправилности које су му у заводу учињене и то у року од три месеца од дана настанка повреде права или друге неправилности, а изузетно у року од шест месеци ако је постојала објективна спреченост. Управник завода или лице које он овласти дужан је да испита притужбу осуђеног и да у року од 15 дана донесе решење. Осуђени који не добије одговор на притужбу или није задовољан донетим решењем има право да у року од осам дана од дана пријема решења поднесе жалбу директору Управе за извршење кривичних санкција. Директор Управе дужан је да о жалби одлучи у року од

30 дана од дана пријема жалбе. Чланом 127. истог Закона прописано је да осуђени може поднети притужбу директору Управе уколико сматра да је његово право повређено поступањем управника. Чланом 128. истог закона прописано је да осуђени има право и да се без присуства запослених лица у заводу притужи овлашћеном лицу које надзире рад завода.

Новим Законом о извршењу кривичних санкција уведена надлежност судије за извршење кривичних санкција. Судија за извршење штити права притвореника, осуђеника, лица којем је изречена мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, обавезног лечења наркомана или обавезног лечења алкохоличара када се спроводи у заводу, надзире законитост у поступку извршења кривичних санкција и обезбеђује равноправност и једнакост ових лица пред законом. Такође, судија за извршење одлучује и о заштити права по притужби притвореника и захтеву за судску заштиту осуђеника, лица којем је изречена мера обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, обавезног лечења наркомана или обавезног лечења алкохоличара када се спроводи у заводу, заштити права осуђеника одлучивањем о жалби против одлуке управника завода или директора Управе, у случајевима предвиђеним овим законом и у другим случајевима предвиђеним законом. За заштиту права осуђеног током издржавања казне затвора надлежан је виши суд према седишту завода у коме осуђени извршава казну затвора, а за заштиту права притвореника током трајања мере притвора надлежан је виши суд према седишту завода у коме се мера извршава.

Чланом 37. Закона о извршењу кривичних санкција прописано је да притвореник има право да усмено на записник или писмено поднесе притужбу судији за извршење уколико сматра да је повређено неко његово право током извршења мере притвора у заводу. Осуђени има право да поднесе захтев за судску заштиту против одлуке директора Управе, у року од три дана од дана достављања одлуке, ако сматра да је тиме незаконито ограничено или повређено неко од његових права, с тим да је, пре него што поднесе захтев за судску заштиту, осуђени дужан да се за заштиту својих права обрати органима и у поступку прописаном члановима 126. и 127. овог закона. Изузетно, осуђени може поднети захтев за судску заштиту директно судији за извршење у случају када му је право на живот или телесни интегритет озбиљно угрожено. Осуђени или притворени има право да поднесе притужбу судији за извршење у року од три месеца од дана настанка повреде права, а изузетно у року од шест месеци ако је постојала објективна спреченост.

Законом о Заштитнику грађана Републике Србије прописано је да свако физичко лице које сматра да су му актом, радњом или нечињењем органа управе повређена права може да поднесе притужбу Заштитнику грађана, да је пре подношења притужбе подносилац дужан да покуша да заштити своја права у одговарајућем поступку, али да Заштитник грађана може покренути поступак и пре него што су исцрпљена сва правна средства, ако би подносиоцу притужбе била нанета ненадокнадива штета или ако се притужба односи на повреду принципа добре управе, посебно некоректан однос органа управе према подносиоцу притужбе, неблаговремен рад или друга кршења правила етичког понашања запослених у органима управе. Ако нађе да су постојали недостаци у раду органа управе, Заштитник грађана упућује препоруку органу о томе како би уочени недостатак требало отклонити, а орган управе је дужан да, најкасније у року од 60 дана од дана добијања препоруке обавести Заштитника грађана о томе да ли је поступио по препоруци и отклонио недостатак, односно да га обавести о разлозима због којих није поступио по

препоруци. Ако орган управе не поступи по препоруци, Заштитник грађана може о томе да обавести јавност, Скупштину и Владу, а може и да препоручи утврђивање одговорности функционера који руководи органом управе.

31. *Молимо вас да пружите информације о обештећењу и мерама надокнаде, укључујући и средства за рехабилитацију које је одредио суд, а које се пружају жртвама тортуре или њиховим породицама, од разматрања иницијалног извештаја у 2008. години. Ова информација треба да садржи број захтева и број колико их је одобрено, као и наложен износ надокнада и износ који је заправо омогућен у сваком случају.*¹²

Подаци који су доступни код надлежних органа у Републици Србији, а односе се на накнаду нематеријалне штете жртвама тортуре, нису потпуно јасни из разлога што:

- 1) није опредељено да ли наведени износи исплаћених накнада обухватају накнаде исплаћене жртвама тортуре, дефинисане на начин на који је то учињено у члану 1. Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака, или се ради о износима исплаћеним жртвама тортуре дефинисане у ширем смислу, на начин на који је то учињено у кривичном законодавству Републике Србије (вид. одговор на питање бр. 1).
- 2) нејасно је да ли подаци о исплаћеним накнадама нематеријалне штете жртвама тортуре обухватају и износе накнаде нематеријалне штете жртвама извршеног кривичног дела Изнуђивање исказа из члана 136. Кривичног законика, а чије извршење, такође, представља акт тортуре у смислу члана 1. Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака, или су подацима обухваћени само износи накнаде нематеријалне штете жртвама извршеног кривичног дела Злостављање и мучење, из члана 137. Кривичног законика.

32. *Молимо вас да појасните да ли право на накнаду зависи од постојања пресуде у кривичном поступку којим се одређује надокнада. Молимо вас да наведете колико је жртва примило надокнаду иако насилник није утврђен. Да ли се истрага у таквим случајевима наставља све док се починилац(и) не идентификује и изведе пред лице правде? Може ли жртва мучења или окрутног, нељудског или понижавајућег поступања добити накнаду уколико је починилац кажњен дисциплинском, а не кривичном, казном?*

Право на накнаду штете се може остварити у посебном парничном поступку, који није нужно везан за окончање кривичног поступка. Заштитник грађана не располаже подацима колико жртва је остварило право на накнаду штете без обзира што учинилац није идентификован.

33. *У светлу претходних закључака Комитета (пар. 18), молимо вас да доставите информације о свим програмима репарације, укључујући третман трауме и других облика рехабилитације који се пружају жртвама тортуре и злостављања, као и распоређивање адекватних ресурса који би осигурали ефикасно функционисање таквих програма.*

Република Србија нема организоване посебне програме за жртве тортуре. Програми психо-социјалне, медицинске и правне помоћи су доступни жртвама тортуре и њиховим

¹² CAT/C/SRB/CO/1, para. 18.

породицама преко невладиних организација, као што је IAN – Међународна мрежа помоћи.

36. Молимо вас да наведете предузете мере како би се осигурало да телесно кажњавање деце буде изричито забрањено. Молимо вас да пружите информације о кривичним санкцијама за телесно кажњавање, као и о спровођењу Националне стратегије за заштиту деце од насиља, усвојене у децембру 2008. године.

Током 2012. и 2013. године Заштитник грађана је у сарадњи са УНИЦЕФ-ом спроводио широку кампању за забрану физичког кажњавања деце и промоцију позитивних родитељских пракси. Панел младих саветника Заштитника грађана спровео је вршњачко истраживање о ставовима деце и младих о физичком кажњавању деце, а резултати су представљени јавности. Заштитник грађана је одржао семинаре о штетности физичког кажњавања деце са здравственим радницима и учитељима, изађена је брошура „О родитељству без батина“, која је дељена по здравственим установама и школама, а чланови Панела младих саветника одржали су дебате у десет градова, на којима су са одраслима, децом и младима разговарали о физичком кажњавању.

Заштитник грађана је јавно представио и објавио Став о физичком кажњавању деце (доступан на www.ombudsman.pravadeteta.com).

Ове године Заштитник грађана је организовао јавну кампању „Родитељство плус, батине минус“, у којој су ангажовале личности из јавног живота, а заменица Заштитника грађана је говорила на различитим трибинама о штетности телесног кажњавања, значају законске забране и подизању информисаности и свести родитеља о ефикасности ненасилних метода.

37. Молимо вас да пружите информације о томе да ли се употреба ограничења слободе кретања особа са интелектуалним и телесним потешкоћама у установама евидентира. Уколико се то ради, молим вас да доставите информације о броју лица која су била подвргнута ограничењу слободе кретања, разврстаних по локацији, старости, полу и разлог за ограничење. Молимо Вас да појасните да ли је Влада спровела истрагу о употреби фиксације (везивања) над особама са интелектуалним и телесним потешкоћама у установама. Ако јесте, наведите резултате те истраге.

За разлику од особа које се налазе у полицијском задржавању, затворима и психијатријским институцијама, лица са менталним и интелектуалним потешкоћама смештена у установама социјалне заштите домског типа су задржана и ограничена у слободи кретања без правног основа.

Као оправдање за задржавање и ограничење слободе кретања лица са менталним и интелектуалним потешкоћама, наводи се околност да су то лица која немају способност да сама расуђују и изражавају своју вољу или се износи тврдња да се то ради у њиховом најбољем интересу. Наведено није утемељено у Закону и у највећој мери зависи од воље запослених лица. Такође, за разлику од примене средстава везивања у психијатријским болницама, која су одређена Законом, у не постоји правни основ за везивање лица са менталним и интелектуалним потешкоћама, а запослени овакво поступање оправдавају тиме да то чине у најбољем интересу тих лица. Слична ситуација је и са применом мере изолације особа са менталним и интелектуалним потешкоћама у установама социјалне

заштите домског типа која је недозвољена сходно важећим стандардима, нарочито када су у питању деца.

Примена везивања и изолације лица у овим установама није последица лоше намере особља, већ у највећој мери недовољног броја и оспособљености особља који везивањем и изолацијом стварају простор за посвећивањем пажње осталим лицима. Такође, уочени су бројни недостаци у погледу регистрација и евидентирања случајева везивања и изолације.

Заштитник грађана је у бројним извештајима указао на недостатке у погледу везивања, као и недопустивост изолације, нарочито деце. Надлежним органима су упућене препоруке за отклањање недостатака и успостављање правне регулативе која би гарантовала правни положај лица у овим установама, нарочито у погледу ограничавања слободе, везивања и изолације. Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања није показало задовољавајући степен сарадње са Заштитником грађана, нити је предузело потребне мере за отклањање утврђених недостатака на упућене препоруке.

40. (41) Молим вас доставите детаљне информације о новим релевантним дешавањима у правном и институционалном оквиру унутар којег се промовишу и штите људска права на националном нивоу, а до којих је дошло од иницијалног извештаја, укључујући и све релевантне судске одлуке. Посебно вас молимо да доставите информације о садржају и релевантним променама у новом Законику о кривичном поступку, који је усвојен 2006. године, а на снагу је ступио 31. децембра 2010. године.

У последњих неколико година у Републици Србији започете су две реформе правосуђа и обе су, према општеприхваћеном ставу стручне јавности, неуспеле.

Поздрављајући покушаје унапређења постојећег стања у области кривичног законодавства, Заштитник грађана изражава бојазан да се проблеми у овој области могу решавати сувише честим изменама прописа, вршеним често и без јавних расправа.

2011. године, у покушају да се у Републици Србији успостави ефикаснији систем откривања и доказивања кривичних дела, донет је нови Законик о кривичном поступку, мењан и допуњаван пет пута у року од три године, којим је уведена је тзв. тужилачка истрага. У последњих десет година сувише често су вршене измене и на плану материјалног кривичног законодавства у Републици Србији, а у више наврата у националном парламенту јавиле су се идеје увођења хемијске кастрације, као кривичне санкције за одређена кривична дела.

Посебно је забрињавајућа чињеница да је у Републици Србији од септембра 2014. године до фебруара 2015. године трајала протестна обустава рада адвоката током које адвокати нису приступали суђењима, чак ни у притворским предметима, што је за последицу имало повреде права окривљених на браниоца, а посебно је имало негативне консеквенце на лица која су се налазила у притвору.